בסוד שיח

שאול שיר

הרב משה קליין, ראש אולפנת צפירה וסיו"ר מרכז יב"ע:

"לצאת מגדר של השענות על ה'סטנדרי חצי יום"

כאשר מדובר בחינוך, הציבור הדתי-לאומי מגלה עירנות מיוחדת. הדבר מצא את ביטויו גם בעמודים ובטלפונים שהגיעו לכותבי שורות אלו, בעקבות השיחה עם יו"ר מרכז ישיבות בנ"ע, הרב חיים דרוקמן, שפורסמה במדור זה והמאמרון שקרא לה, בזכות חשיבה מחדש על אופיו של החינוך בישיבות בנ"ע.

ברשתו של פרופ' משה אדר (ראש המחלקה לקרימינולוגיה באוניברסיטת בר-אילן ובעבר מודה במשך שנים רבות בישיבות בנ"ע ובמדרשיה – שתלמידיו ראו לעצמם זכות ללמוד אצלו) הנה קטעים ממכתבו שראויים לעיון:

"...ראיתי את הטוב הטמון שם, על-ידי מחנכים נפלאים ועם זאת הדגיש שם הוא על הלימוד ולא על אמונה. והנה גדל דור נפלא ואנו מתמקדים בו ושוכחים את 30%-40% הנשרים לעולם של מסורת ושל חילוניות... ישיבה מקבלת נערים מבתים רחניים וחלקם "לומדים" להתרחק מיהדות.

"הנוסחה האחת והיחידה לחינוך ביבנ"ע חייבת להתאים עצמה לצרכי הדור הצעיר וליצור באותה ישיבה עצמה נוסחאות לימוד וחינוך מגוונות, זו בצד זו ובכך לצמצם את הנפלטים לעולם החילוני. "גירוש התלמידים הפך למטבע של נוהג. מרן הרב יגל שלים"א (ראש המדרשייה, ש.ש.) מעולם לא "זרק" תלמיד מהמדרשייה. הוא חיפש נוסחאות מקבילות להחזירו למדרשייה, וכך הציל עולמות הרבה.

"חייבים לעשות יותר ולבנות בישיבות בנ"ע ובמדרשיה, מגוון גדול של מסלולים תרניים ואומנותיים. לא מעט מבנינו אינם יכולים להתמקד בנוסחה האחת הקיימת היום".

עד כאן ממכתבו של פרופ' אדר. ראש אולפנת "צפירה" וסיו"ר מרכז ישיבות בנ"ע, הרב משה קליין, ביקש לפרוש יריעה רחבה יותר ובזאת ניתנת לו רשות הדיבור.

אומר הרב קליין, שהעמיר תלמידות הדבה לתורה ולמידות:

"שני דברים מרכזיים מטרידים אותי במערכת היום. האחת: הרלוונטיות של תורה, מצוות, מחשבה ואמונה, הן אצל הבנים הן אצל הבנות. האם אנחנו משכילים לענות להם על השאלות העכשוויות המטרידות אותם? האם מסכימים אנחנו למסור להם משנה שלימה לכל עיצמות החיים בגילויה השונים ניסח האם אנחנו מצליחים להפוך את הטקסטים השונים לתורת-חיים, לתורה רלוונטית, או שמא הם בבחינת הסטוריה בעלמא?

"אני רואה בחינוך הבנות פאזה אחרת של שאלות, עומק אחר של ההעניינות ומוטיבציה אין סוף לקנות תורה כמשנה סדורה ולא כאוסף של "וואריסים". הבנות שמכינות את עצמן ברמה של חמש יחידות לימוד במתמטיקה ופיזיקה, אינן מוכנות לקנות תורה ברמה של פירוש פשוט או רעיון קצרצר, אלא משנה שלימה.

אצל הבנים לעומת זאת, אם לא נתעשת ונהיה מוכנים להשיבה יצירתית שתצא מגדר של הישענות על ה"סטנדרי" חצי יום – נאבד את הנוער.

"הצפה": למה? מה בעצם קרה?

הרב קליין: היום, בדרך כלל, אין אהבה ללימוד הגמרא ואנחנו צריכים לשאול את עצמנו למה. מרכז ישיבות בנ"ע קיים יום עיון לר"מים וראשי ישיבות ועדיין אני מרגיש שהדברים צריכים להיחקר יותר לעומק. כך גם התכנים של לימודי אמונה באו לפנות ובישיבות, של לימודי הלכה למעשה בישיבות ובאולפנות, עם גילויים של חיים ברוח הזו, ברוח התחייה, כגון: ספרות, אמנות ויצירה. זה מישור אחר.

נושא אחר שמטריד אותי, זה ריבוי המוסדות בכל המערכת כולו. מצד אחד זה משובב-לב. בכל עיר, מושב ושכונה נפתחת ישיבה תיכונית, אולפנה וישיבת הסדר. "מולאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". אולם, בבדיקה לעומק, צריך לבחון את השינויים החברתיים שבעטיים ומכוחם נוצר המהלך הזה.

חלק גדול מפתיחת המוסדות אינו נובע מרצון אמיתי לגלות רבדים חדשים בתורה, שאינם מיימים במוסדות הותיקים. אלא מתוך תחושה של הורים או עסקנים במקומות השונים להקים מוסדות עירוניים בתבנית ישני. אולפנות-ואנו מספקים את העומקים ואת הסינכה הנדרשת.

בירור מכתב אלי הרב משה צבי נריה ז"ל תורשים לפני פסיקתו ובו הוא מביע את כאבו על כי השם אולפנה הפך להיות למותג. עובר לסותר וכל בית חינוך המוסיף שעת יהדות או שתיים, מתהדר במותג הזה. לא שיש לנו התנגדות לתוספת תורה בכל מקום. אלא, כלשונו, שציטט את לשון הנביא: "ויקו לעשות עגבים וימצא" וכו'.

פתיחת מוסדות ללא יד מרכזית מכוונת, תוך כדי תחרות בין רשתות תורניות, פוגעת במפעל החינוכי הנפלא שלנו.

"הצפה": ראשי "ציבויה" מוענים שהבל בתיאום והיחסים מצויינים.

הרב קליין: ברמה הארצית, חלק ניכר ללא תיאום עמנו.

הדבר מוצא את ביטוי בהקמת מוסדות זה ליד זה, ללא פוטנציאל של תלמידים והתחרות אינה עונה להגדרה של קיצאת סופרים תרבה הוכמה.

ישיבות הסדר נפתחות תרשים לבקרים בעוד הי' שיבות הוותיקות מתמודדות בקושי גדול על יצירת קורונים תלמידים מספיק. ולא שאני חס על ישיבות שהפסיקו להיות רלוונטיות לתלמידים (ובדאי שיבדקו מדוע זה כך) אלא מפני שהקמת מוסדות ללא יד מרכזית, מכוונת, מנוהל ומכריעה, מביאה לפזרי מוסדות, סגירת מוסדות קיימים, או הידלדלותם בצורה מאד משמעותית, עד כדי סכנה לקיומם.

הדפוסים בהם נקטו רבותינו הרבנים משה צבי נריה ז"ל ויבדל"א אברהם צוקרמן, ולפיהם כל ישי בה מבוססת שולחת קונן תלמידים למקום אחר ופותחת שם ישיבה – אינם שייכים עוד לתקופתנו. בעבר, הם וזרם הם היו הגורם המרכזי ומתוך כך גם הגורם האחראי לפריסה נכונה של מוסדות. כיום, כאשר הרשתות נכנעות ללחצי הורים ואינן מתחשבות לפעמים זו בזו – הגיע הזמן לקבוע שביעולה "הוא קיומה. לפעמים אי הקמת מוסד, חשוב לא פחות מהקמת מוסד שאין צורך בו.

"הצפה": ומה באשר לתכנים?

הרב קליין: היו צריכים לקחת קבוצת ר"מים נבחרת, ראשי ישיבות ואולפנות. שיתנו מענה לכל אחת מהשאלות.

כל חמש שנים שעוברות מתחיל סיפור חדש, דור חדש, שאלות חדשות וכיוונים חדשים. יתכן שר"מים אשר יוצאים לשנת שבתון, הם המתאימים לעסוק בכך. יש מספיק חכמים במערכת שלנו, שיכולים לתת מענה לכל שאלה העומדת על סדר היום. כמובן שזה צריך להיות סקטוראלי: ישיבות בנ"ע לחוד, ישיבות הסדר בנפרד ואולפנות לחוד.

"הצפה": ומה בענין גירוש תלמידים מהישיבה?

הרב קליין: בעניין זה קיבלנו תשובה ברורה מהרב הראשי לשעבר וראש ישיבת "מרכז הרב", הגר"א ספירא שליט"א.

לפני שנה נפגשו המחנכות של "צפירה" עם הגר"א ספירא והנושא הזה עלה בשיחה.

הגר"א ספירא הסביר, כי המחנכים והמחנכות יכולים להתמודד עם בעייה של תלמידים שאינם הולכים בתלם וקבע כי מותר להוציא תלמיד/ה מהר' שיבה, מהאולפנה רק במקרה חריג. רק אם הוא "חב לאחרינ" (מקלקל את התלמידים האחרים בהתנהגותו ומעשיו).

בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם. ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה וכל חית הארץ אתכם". ומכיוון שהפסוק שיצא מפיו של ר' אהרון מתחיל במלה "ואת", הרי שכבר יש נוטריקון ר'א'ה'ן ת'חתיך' כל נפש החיה אשר אתכם, בעוף וכו'. ומכאן, הסבור הרי"ף, כל החזות והעופות שמתו בהתמטות האורות, מתו תחתיך והיו כפרתך. כך התבטלה הגזירה הרעה עליך ואין לך אלא לשמוח.

דבריו של הרי"ף שימחו את בני הבית והעצבות התחלפה בשבח והודיה לבורא עולם. ואז שאל הרי"ף את ר' אהרון, איזה מעשה טוב עשה בעשות ימי תשובה, שבזכותו נקרע רוע גזר דינו. סיפר לו ר' אהרון על יהודי הגר בעיר ושמו שלמה לפאפא הי-דוע כאדם עשיר, והוא צדיק וישר. בד' בתשרי קם ר' אהרון כמנהגו לסליחות, אלא שטעה והקדים, במקום להתעורר באשמותיו הבוקר קם כבר בחצות הלילה. בעוברו ליד ביתו של לפאפא שמע קול בכי הבוקע מהמשכנו. משהיחה את אזנו, שמע את לפאפא מתחנן לפני בורא עולם, כי ישלח לו את אוצרו הטוב לאחר שהפסיד במסחר ובעלי חובו קמים עליו. בשומעו את הדברים פיהר' אהרון לשוב לביתו וצרר אלף הזהובים באדנקו. מיד שב לביתו של לפאפא, השליך את הארנק מבעד לחלון הבית פנימה וחזר לביתו שמח וטוב לב על שזכה במצווה שכזאת.

שלוש שעות אחר כך שב ר' אהרון לבית הכנסת לאמירת הסליחות. כשנכנס לבית הכנסת כבר מצא שם את שלמה לפאפא עומד מול ארון הקודש ומתפלל בדבקות. ר' אהרון נעמד מאחוריו ושמע כי הוא אומר את ההלל הגדול בכל כוונת הלב.

מחצרות אדמו"רים וחסידים

"ואתן תחתיך כל נפש החיה"

שושלת האדמו"רים לבית משפחת פינטו מוכרת ומכובדת עד למאד על-ידי כל יהודי יוצא צפון אפריקה. גם הגויים נוהרו מאד בכבודם ובאו לקבל ברכתם. באוסף מוכרים האדמו"רים, האב והבן, רבי חיים פינטו שליט"א ורבי יאשיהו פינטו שליט"א (אשדוד – קריית מלאכי). העתונאי אהוד מיכלסון כתב ספר על השושלת לבית פינטו אשר לפי מגילת היוחסין מגיעה עד לרבי שרירא גאון. הספר כולל גם סיפורים, ואיך לא, על הישועות שנושעו יהודים ולא יהודים מברכת אדמו"רי פינטו. כל אדמו"ר וסיפוריו ובספר רק הדוגמאות.

סיפור השבוע הוא על הרב יאשיהו פינטו זצ"ל, בן אחותו של הרב חיים ויטאל, מי שהיה תלמידו המובהק של האר"י הקדוש. האדמו"ר יאשיהו מוכר בעיקר מפירושו על "עין יעקב" (אגדות חז"ל) הנקרא הר"ף דעין יעקב. את רוב שנותיו עשה הר"ף ברמשק, אך שהה גם תקופה מסויימת בחאלב.

נערה שהתייתמה בצעירותה ולה נכסים והון שירשה מאביה, סירבה לבוא בברית הנישואין. רבים ביקשו להשתדך איתה, בהיותה חכמה ופניה נאות, אך את פני כולם השיבה ריקם. היא לא ניסקה את סירובה לכל אותם שדרכים לשם מצווה, ששאלו אותה לסיבת הדבר. בהיותה בת 40 ביקש לבוא עמה בברית נישואין ר' אברהם שאמוס, שהיה אז בן 45 והתאלמן זה מקרוב. אלא שכל השלידים ששלח לדבר על לבה חזרו בידיים ריקות. החלים ר' אברהם שאמוס ללכת אליה בעצמו ולברר מדוע החליטה לדבוק ברווקותה. כשזו סירבה לתת הסבר כלשהו, השביעה ר' שאמוס בשם ה' כי תגלה לו מדוע אינה רוצה להינשא לאיש. פחד השבועה נפל עליה ואז גילתה לו, כי ראתה באיצטגנינות, כי כל בן או בת אשר תביא לעולם, ימותו בטרם ימלאו להם 20 שנה.

"יש תקנה לכך" – אמר לה ר' שאמוס – "אם תגדלי את הילדים ותחנכי אותם בדרך התורה המצוות ובמיוחד חינכתו לעסוק בגמילות חסדים, משהגיע אהרון לגיל חופה נשא לו אשה יוולד בנים ובנות. אהרון שמע מאמו על מה שראתה בחוכמת האיצטגנינות לגבי ילדיה שלה וכיצד התבטלה הגזירה בעצתו של אביו, ר' שאמוס. כשהתקרב אהרון לגיל 40 חשש לחייו. הוא פחד שמא הגזירה שהתבטלה, לא התבטלה אלא למשך 20 שנה ועתה בגיל 40 הוא צפוי להסתלק מן העולם. לאחר שנתיים שראתה כי הוא חי – נרגע. הוא האמין שמידת גמילות חסדים שעליה הקפיד, תשמור עליו עוד 20 שנה, עד גיל 60. כששנתו השישים נראתה באופק, שוב חשש לחייו וגם הוריו שכבר היו ישישים מופלגים התפללו לחיי בנם והתחננו לבל יראו במות יהלד".

בערב יום הכיפורים נפל ר' אהרון למשכב. למחרת, ביום הקדוש והנורא, התעורר מתוך עילפון כשפסוק שגור בפיו: "ואת כל נפש החיה אשר אתכם, בעוף, בבהמה ובחיה". הוא ידע את הגמרא (ברכות נ"ז): "אמר ר' יתנן: השכים ונפל פסוק לפיו – הרי זו נבואה קטנה". לפי הבנתו, פירש את הנבואה כי הוא עומד למות ונכסיו ירדו לטימיון.

ויהי ערב ויהי בוקר ואורוחה גדולה שהיתה שיי-כת לו התמוטטה, ועם קריסתה מתו כל בעלי החיים שהיו בה: תרנגולות, יונים, כבשים ופרה. צמרמורת חלפה בגופו, לאחר שהבין כי מהשמים רומזים לו שקצו קרב ונבואתו נבואת הפסוק הולכת ומתגשמת.

בערב חג הסוכות הגיע לסלוניקי, עירו של ר' אהרון, רבי יאשיהו פינטו זצוק"ל והתאכסן בבית אביו, הזקן ר' אברהם שאמוס. ובעודו משוחח עם בני הבית הרגיש כי הם שרויים בדריכאון ושאל אותם לפשר הדבר. סיפרו לו את השתלשלות הדברים: הגזירה שראתה האמא באיצטגנינות, הצעה שנתן לה בעלה, ר' אברהם שאמוס והתמוטטות האורווה.

חייך הרי"ף הרגיע אותם. בנוגע שפתיו הסביר להם כי הפסוק שיצא מפיו של הבן התמוטטות האורווה מסמלים רק טוב. הפסוק לקוח מהבטחתו ה' לנח אחרי המבול (בראשית ט' ט'): "ואני הנני מקים את

■ עורכת המוסף: נעמי גולן